

**ПРИЗНАВАНЕ, ИЗПЪЛНЕНИЕ И ИЗПРАЩАНЕ
НА СЪДЕБНИ АКТОВЕ ЗА НАЛАГАНЕ НА НАКАЗАНИЕ
ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ИЛИ НА МЕРКИ,
ВКЛЮЧВАЩИ ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА**

доц. д-р Мила Иванова
Бургаски свободен университет

**ACKNOWLEDGMENT, PERFORMANCE AND DISPATCH
OF JUDICIAL ACTS TO IMPOSE PUNISHMENT DEPRIVATION
OF LIBERTY OR MEASURES INCLUDING DEPRIVATION
OF LIBERTY**

Associate professor, PhD Mila Ivanova
Bourgas free university

Резюме: *В статията е разгледана процедурата по признаване и изпълнение на съдебни актове по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, постановени в друга държава членка на Европейския съюз (ЕС). Изпълнение на наказанието, постановено в друга държава членка на ЕС, както и трансфер на осъдени лица между държави членки.*

Ключови думи: *съдебен акт, лишаване от свобода, изпълнение на наказанието, трансфер на осъдени лица, транзит.*

Summary: *The article examines the procedure for the recognition and enforcement of judicial acts in criminal cases, which impose prison sentences or measures involving imprisonment issued in another member country of the European Union (EU). Execution of the sentence imposed in another EU member state, as well as transfer of convicted persons between member countries.*

Key words: *judicial act, imprisonment, execution of the sentence, transfer of convicted persons, transit.*

§ 1. Европейски стандарти

През 2008 г. се прие Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27.11.2008 г. за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказание лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз (ЕС)¹, изменено с Рамково решение 2009/299/ПВР на Съвета от 26.02.2009г. за изменение на рамкови решения 2002/584/ПВР, 2005/214/ПВР, 2006/783/ПВР, 2008/909/ПВР и

¹ Виж Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27.11.2008 г. за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз ОВ, L 327/27 от 5.12.2008г.

2008/947/ПВР, с което се укрепват процесуалните права на лицата и се насърчава прилагането на принципа за взаимно признаване на решения, постановени в отсъствието на заинтересованото лице по време на съдебния процес. Рамково решение 2008/909/ПВР е резултат от приетата на 29.11.2000 г. от Съвета на ЕС програма от мерки за прилагане на принципа на взаимното признаване на решения по наказателни дела в съответствие със заключенията от Тампере². В правораздаването принципът на взаимното признаване представлява задължението на национален съд на една държава членка да изпълни правораздавателен акт, постановен в друга държава членка като акт на собствената му юрисдикция. Това зачитане на чуждия съдебен акт е с цел – изпълнението му. Всяка държава от ЕС трябва да приема чуждите съдебни актове като свои. Според д-р Павлина Панова изпълнението на този чужд съдебен акт трябва да стане: „от компетентните органи на изпълняващата държава, без да се осъществява какъвто и да е контрол от нейните органи върху процедурата по постановяването на този акт, както и контрол на самия него и без прилагане на процедура по признаване и приемане на акта като на акт на нейна юрисдикция“³.

Целта на Рамково решение 2008/909/ПВР е да се установяват правила, според които държавите членки, с оглед улесняване на социалната реинтеграция на осъденото лице, да признават постановени съдебни решения и да изпълняват наложените с тях наказания. Рамково решение 2008/909/ПВР се прилага, когато осъденото лице се намира в издаващата или в изпълняващата държава (чл. 3 Рамково решение 2008/909/ПВР). В т. 9 от Приембюла му е посочено, че изпълнението на наказанието в изпълняващата държава следва да увеличи възможността за социална реинтеграция на осъденото лице. За да се увери, че изпълнението на наказанието от изпълняващата държава ще постигне целта за улесняване на социалната реинтеграция на осъденото лице, компетентният орган на издаващата държава следва да вземе предвид някои елементи като например връзките на лицето с изпълняващата държава, както и дали то счита тази държава за мястото на своите семейни, езикови, културни, социални или икономически и други връзки с изпълняващата държава.

В изпълнение на чл. 29 от Рамково решение 2008/909/ПВР Народното събрание прие Закон за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода (за

² Европейският съвет в Тампере през 1999г. прие, че принципът на взаимното признаване трябва да се превърне в крайъгълен камък на съдебното сътрудничество в ЕС по наказателни въпроси. Принципът на взаимното признаване следва да се прилага и в двете фази на наказателния процес. Този принцип придобива особена важност с оглед на увеличаването на нуждата от наказателно-правно сътрудничество между държавите членки на ЕС. Той е въведен с Договора за Европейския съюз от 07.02.1992 г. (Договора от Маастрихт), намерил място и в Дял V „Пространство на свобода, сигурност и правосъдие“, глава 4 на „Съдебно сътрудничество по наказателно-правни въпроси“ от Договора за функциониране на ЕС (Договора от Лисабон). По вторичното право на ЕС законодателните инструменти в областта на съдебното сътрудничество по наказателно-правни въпроси са решения и рамкови решения, заменени с влизането в сила на Договора от Лисабон с директиви. Прилагането на тези актове е свързано със задължение на съответната държава членка на ЕС да ги транспонира в националното си законодателство. Осъзнаването на необходимостта от съдебното сътрудничество намира израз и в Договора от Амстердам, както и в Хагската програма на Съвета на ЕС от 2005 г.

³ Виж по-подробно Панова, П., Съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси в европейския съюз, October 23, 2013 MembersOnly, Български език, Всички, ДИСКУСИИ, Наказателно право, том VII.

краткост наречен – ЗПИИСАННЛСМВЛС обн. ДВ, бр.45 от 07.06.2019г.)⁴. Със ЗПИИСАННЛСМВЛС се уреждат условията и реда за признаване и изпълнение на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, постановени в друга държава членка, както и за изпращане на такива актове, постановени в Република България, за признаване и изпълнение в друга държава членка (чл.1 ЗПИИСАННЛСМВЛС).

В § 6 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗПИИСАННЛСМВЛС се установи, че в отношенията между Република България и държавите членки, въвели изискванията на Рамково решение 2008/909/ПВР, ще се прилага ЗПИИСАННЛСМВЛС, като се изключва прилагането на Конвенцията за трансфер на осъдени лица от 21.03.1983г. на Съвета на Европа и Допълнителния протокол към нея от 18.12.1997г.; Европейската конвенция за международното признаване на присъди от 28.05.1970г. на Съвета на Европа; Дял III, глава 5 от Конвенцията от 19.06.1990г. за прилагане на Шенгенската конвенция от 14.06.1985г. относно постепенното премахване на контрола по общите граници; Конвенцията от 19.06.1990г. за прилагане на Шенгенското споразумение от 14.06.1985г. между правителствата на държавите от Икономическия съюз Бенелюкс, Федерална република Германия и Френската република относно постепенното премахване на проверките по общите им граници; Конвенцията между държавите членки на Европейските общности относно изпълнението на наложени в чужбина наказания от 13.11.1991г. От това следва, че нормите на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), които ги отразяват не следва да се прилагат. Така при трансфер на осъдени лица и признаване и изпълнение на присъди на чуждестранен съд между държави членки на ЕС ще се приложи редът, установен от ЗПИИСАННЛСМВЛС. НПК ще намира приложения доколкото ЗПИИСАННЛСМВЛС не съдържа специални правила (§ 4 от Допълнителните разпоредби на ЗПИИСАННЛСМВЛС).

Предимство при осъществяване на сътрудничеството съобразно разпоредбите на ЗПИИСАННЛСМВЛС е установената и изискуема директна комуникация между компетентните органи в издаващата и изпълняващата държава. Освен това производството по признаване и изпълнение по ЗПИИСАННЛСМВЛС следва да приключи в деветдесет дневен срок, срок, значително по кратък отколкото времето за извършване на трансфер на осъдени лица и признаване и изпълнение на присъди на чуждестранен съд по НПК.

§ 2. Общи положения

1. С цел осигуряване на еднакво тълкуване и прилагане на изследваните в това изложение процедури от страна на правоприлагащите органи, изрично *ЗПИИСАННЛСМВЛС дефинира основни понятия и термини.*

В § 1 от Допълнителните разпоредби на ЗПИИСАННЛСМВЛС е установено, че „*съдебен акт*“ е всеки окончателен акт на съд, с който се налага наказание на физическо лице. „*Наказание*“ по смисъла ЗПИИСАННЛСМВЛС е всяко наказание лишаване от свобода или мярка, включваща лишаване от свобода, постановени за определен или неопределен срок във връзка с извършено престъпление и вследствие на наказателно производство⁵. Прави впечатление, че в ЗПИИСАННЛСМВЛС са дефини-

⁴ Закон за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода е обн., ДВ, бр.45 от 07.06.2019г., изм. ДВ, бр.56 от 19.07.2022г., в сила от 01.01.2020 г.

⁵ Виж по-подробно за наказанията със засягане свободата на осъдения Димитрова-Симеонова, С., Проблеми на системата на наказанията, Бургас, изд. Бряг, 2018, с. 49 и сл.

рани понятията „издаваща държава“ и „изпълняваща държава“, за разлика от Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробация с оглед упражняване на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции (за краткост наречен – ЗПИПробНадз обн. ДВ, бр. 25 от 27.03.2012г.), където липсва такава. Според § 1 от Допълнителните разпоредби на ЗПИИСАННЛСМВЛС – „Издаваща държава“ е държавата членка, в която е постановен съдебният акт, а „Изпълняваща държава“ е държавата членка, на която е изпратен съдебният акт за целите на неговото признаване и изпълнение. Установените дефиниции са в пълно съответствие с чл. 1 от Рамково решение 2008/909/ПВР.

2. *Компетентният български орган* да признае съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, постановени в друга държава членка, е окръжният съд по местоживеенето на осъденото лице. Когато местоживеенето на лицето в Република България е неизвестно или то не живее в страната, компетентен да признае акта, е Софийският градски съд (чл. 7, ал. 1 и ал. 2 ЗПИИСАННЛСМВЛС). Независимо от привидната яснота на закона в краткото време, в което е в сила, има редица дела по повод спор за подсъдност пред Върховния касационен съд (ВКС). Това се дължи на обстоятелството, че в повечето случаи лицето изтърпява наказание лишаване от свобода извън пределите на Република България, от което следва, че не е в страната. Считаю, че когато лицето изтърпява наказание извън пределите на Република България, не следва да се приравнява на хипотезата „не живее в страната“. В този случай следва да се има предвид неговият постоянен и настоящ адрес в Република България⁶. Още повече, че в практиката си ВКС дава приоритет на посочения от самия осъден постоянен и настоящ адрес в Република България. Като приема, че с този адрес се установява наличието на трайни връзки със страната, а не мястото, където изтърпява наказанието лишаване от свобода, когато е извън страната (в този смисъл са Определение № 29 от 22.03.2022 г. по ч. н. д. № 213 / 2022 г. на ВКС, 2-ро нак. отделение; Определение № 82 от 10.09.2020 г. по ч. н. д. № 592 / 2020 г. на ВКС, 1-во нак. отделение; Определение № 28 от 21.03.2022 г. по ч. н. д. № 229 / 2022 г. на ВКС, 2-ро нак. отделение). Освен това, адрес, който е посочен от осъдения, се приема, че е местоживеенето на лицето по смисъла на чл. чл. 7 ЗПИИСАННЛСМВЛС, което изключва компетентността на Софийския градски съд.

Определящо за местната компетентност на окръжните съдилища са не само данните за постоянен и настоящ адрес на осъденото лице, а и фактичката връзка на това лице с определено населено място. ВКС в Определение № 99 от 11.08.2022 г. по ч. н. д. № 620 / 2022 г., е приел, че „общата компетентност на окръжния съд по местоживеене на лицето в хипотезата на чл.7, ал.1 от Закона се определя не толкова от данните за неговия постоянен и настоящ адрес, а от фактичката връзка на осъденото лице с определено населено място, която връзка следва да се отличава с такива характеристики като трайност, продължителност, обичайност на пребиваването и възможност за ресоциализацията му с оглед установените от него в това място социални, професионални, семейни и пр. отношения. Извод в тази насока се извежда, на първо място от т. 17 от преамбюла на Рамково решение 2008/909 ПВР на Съвета от 27.11.2008г. за прилагане на принципа на взаимно признаване към съдебни решения

⁶ Според Закона за гражданската регистрация (ЗГР) обн., ДВ, бр.67 от 27.07.1999 г., последно изм. и доп. ДВ, бр.105 от 11.12.2020г., българските граждани имат постоянен и настоящ адрес. Постоянният адрес е адресът за кореспонденция с органите на държавната власт и органите на местното самоуправление (чл. 93, ал. 5 вр. ал. 1 ЗГР), настоящ е адресът, на който лицето живее фактически, като не е задължително двата адреса да съвпадат (чл. 94 ЗГР).

по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, в която е разяснено, че: „когато в настоящото рамково решение се посочва държавата, в която осъденото лице „живее“, това означава мястото, с което лицето е свързано предвид неговото обичайно пребиваване и елементи като семейни, социални или професионални връзки“. На следващо място, този извод следва и от текста на § 1, т. 5 ДР на ЗПИИСАННЛСМВЛС, според който за „държава по местоживеене“ на осъденото лице се приема тази държава, с която то има трайна фактическа връзка с оглед на съществуващите там семейни, социални или икономически отношения. Цитираните разпоредби задължават съда, който е сезиран с искане за признаване и изпълнение на съдебен акт, постановен от държава членка по реда на ЗПИИСАННЛСМВЛС, да извърши задълбочена проверка и да събере възможната и необходима информация, въз основа на която да изведе заключение за това дали осъденото лице има трайна фактическа връзка с определено населено място на територията на Република България. Това е нужно, за да може да се направи обоснована и доказателствено обезпечена преценка дали е териториално компетентен да разгледа искането по същество“.

Компетентният български орган, който изпраща съдебни актове, с които е наложено наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, е съдът, който ги е постановил като първа инстанция (чл. 20 ЗПИИСАННЛСМВЛС).

3. Приложното поле на ЗПИИСАННЛСМВЛС е очертано в чл. 2 от него. Той се прилага в случаите, когато осъденото лице, на което е наложено наказанието или мярката, включващи лишаване от свобода, се намира на територията на държава членка на ЕС. Съдебният акт може да бъде изпратен и в случаите, когато освен наказанието или мярката, включващи лишаване от свобода, е наложена глоба и/или конфискация, която все още не е събрана или изпълнена.

Съдебните актове или заверени копия от тях се придружават от удостоверение по образец, издадено от компетентен орган на държавата членка. С установяването на общ за всички държави членки стандартен образец на удостоверение се осигурява бързина, улеснява се работата на съответните органи и се намалява обемът на документацията.

§ 3. Признаване и изпълнение на съдебни актове, постановени в друга държава членка

1. Условията за признаване и изпълнение на съдебните актове, с които е наложено наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, постановени в друга държава членка, на територията на Република България, са регламентирани в чл. 8 ЗПИИСАННЛСМВЛС. На първо място е условието *двойна наказуемост*, т.е. да се отнасят за деяния, които съставляват престъпления и по българското законодателство, когато независимо от разликите между съставите им техните основни признаци съвпадат. Условието за двойна наказуемост не се изисква за изчерпателно изброените в чл. 8, ал. 2 ЗПИИСАННЛСМВЛС престъпления, но само ако в издаващата държава те са наказуеми с лишаване от свобода за максимален срок не по-малко от три години или за тях се предвижда мярка, включваща лишаване от свобода за максимален срок не по-малко от три години. На второ място, освен двойна наказуемост, не трябва да са налице *основаният, при които компетентния съд може да откаже* да признае и изпълни съдебния акт. Основанията за отказ от признаване и изпълнение на съдебния акт са: *1.* не е предоставено удостоверение по чл. 3 от ЗПИИСАННЛСМВЛС, то е непълно или има явно несъответствие между него и съдебния акт и не е било допълнено или поправено в рамките на определения от съда

срок; 2. лицето не се намира на българска територия или на територията на издаващата държава, не е дало съгласие, когато такова се изисква, и Република България не е: а) държавата, чийто гражданин е лицето и в която то има местоживеене; б) държавата, чийто гражданин е лицето и в която то ще бъде депортирано, въпреки че няма местоживеене в нея, след като бъде освободено от изпълнение на наказанието въз основа на заповед за експулсиране или депортиране, съдържаща се в съдебен или в административен акт, или на друга мярка, наложена в резултат на постановената присъда; в) държава, различна от посочените в букви „а“ и „б“, чийто компетентен орган е дал съгласие съдебният акт и удостоверението по чл. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС да му бъдат изпратени; 3. признаването би било в противоречие с принципа „ne bis in idem“; 4. съдебният акт е постановен във връзка с деяние, което не съставлява престъпление съгласно българското законодателство, освен в случаите по чл. 8, ал. 2 ЗПИИСАННЛСМВЛС; изпълнението на съдебен акт във връзка с данъци, такси, мита или валутен обмен не може да бъде отказано на основание, че българското законодателство не предвижда същия вид данъци и такси или не урежда по същия начин данъците, таксите, митата или валутния обмен, както законодателството на издаващата държава; 5. изпълнението на определеното със съдебния акт наказание е погасено по давност съгласно българското законодателство; 6. осъденото лице се ползва с имунитет по българското законодателство; 7. съдебният акт е постановен спрямо лице, което поради възрастта си съгласно българското законодателство не може да бъде наказателноотговорно за деянията, във връзка с които е постановен актът; 8. към момента на получаване на съдебния акт от съда за изтърпяване остават по-малко от 6 месеца от наложеното наказание; 9. съдебният акт е постановен при съдебен процес, на който осъденото лице не се е явило лично, освен ако удостоверението по чл. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС изрично не съдържа информация за спазване на едно от следните условия: а) лицето е било призовано лично и по този начин е било своевременно уведомено за определената дата и място на съдебния процес или е било официално информирано за това по друг начин, безспорно доказващ уведомяването за насрочения съдебен процес, както и за възможността за постановяване на решение, ако не се яви; б) след като е било своевременно уведомено за насрочения съдебен процес, лицето е упълномощило защитник или такъв му е бил назначен от съда за защита по време на делото и такава защита действително е оказана; в) след като решението е било връчено лично и лицето е било изрично уведомено за правото на обжалване или за ново разглеждане на делото с негово лично участие, при което делото може да бъде преразгледано по същество с представяне на нови доказателства и възможност за отменяне на първоначалния акт, то изрично е заявило, че не оспорва решението или не е поискало ново разглеждане или обжалване в предвидения срок; 10. издаващата държава не е дала съгласие по чл. 28, ал. 1, т. 7 ЗПИИСАННЛСМВЛС за наказателно преследване, наказване или лишаване от свобода на осъденото лице в Република България за друго деяние, извършено преди предаването му; 11. наложеното наказание включва принудителни медицински мерки или мерки, включващи лишаване от свобода, които независимо от чл. 13, ал. 2 ЗПИИСАННЛСМВЛС не могат да бъдат изпълнени от Република България в съответствие с българското законодателство; 12. съдебният акт се отнася за престъпление, което съгласно българското законодателство се счита за извършено изцяло или частично на територията на Република България, включително на място, приравнено на нейна територия (чл. 15, ал. 1 ЗПИИСАННЛСМВЛС).

Поради израза „може да откаже“, употребен в чл. 15, ал. 1 ЗПИИСАННЛСМВЛС, следва да приемем, че изброените основания за отказ не са императивни, от което

следва, че съдът при констатиране на някои от тях, разполага с възможност да прецени дали да откаже да признае или да признае и изпълни съдебният акт. Независимо от това намирам, че ако са налице основанията по чл. 15, ал. 1 т. 4-8 ЗПИИСАННЛСМВЛС съдът следва да откаже да признае съдебния акт, а при основанията по чл. 15, ал. 1, т. 1 - 3 и т. 9 - 12 ЗПИИСАННЛСМВЛС, той има възможност да прецени дали да откаже, или да признае и изпълни. Този извод се налага с оглед характера на самите основания. Освен това разпоредбата на ал. 3 на чл. 15 ЗПИИСАННЛСМВЛС допуска при основание ал. 1, т. 1 - 3 и т. 9 - 12, съдът да проведе консултация с компетентния орган на издаващата държава и при необходимост отправя искане за незабавно предоставяне на допълнителна информация. От това следва, че при тези консултации съдът ще има възможност в зависимост от резултатите от тях, да прецени дали да откаже, или не признаване и изпълнение на акта, след като се запознае и с другата поискана и предоставена информация. При основанията по чл. 15, ал. 1 т. 4-8 ЗПИИСАННЛСМВЛС той не разполага с такава възможност. При тях е налице прост юридически факт, с констатирането на който съдът следва да откаже признаване и изпълнение на съдебния акт.

2. Производството по признаване и изпълнение на съдебните актове, с които е наложено наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, постановени в друга държава членка на ЕС, е двуйнстанционно. Преди обаче изпращане на съдебния акт и удостоверението по чл. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС, компетентните органи на издаващата и изпълняващата държава имат възможност на правят директни консултации. Когато не е проведена консултация, съдът може да представи мотивираното становище незабавно след изпращането на съдебния акт и удостоверението (чл. 9 ЗПИИСАННЛСМВЛС). Освен това при необходимост съдът провежда консултации с компетентния орган на издаващата държава, за да установи характера на семейните, езиковите, културните, социалните, икономическите или други отношения на осъденото лице в Република България с оглед на подобряване на възможностите за неговата ресоциализация.

След получаване на съдебния акт и на удостоверението, но преди производството по признаване, съдът служебно изисква справка за съдимост за осъденото лице и справка за неприключените наказателни производства срещу него. По искане на съда органите на Министерството на вътрешните работи (МВР) правят проверка дали осъденото лице се намира в Република България или в друга държава членка (чл. 10 ЗПИИСАННЛСМВЛС). Разпоредбата на чл. 11 ЗПИИСАННЛСМВЛС дописка, когато осъденото лице се намира на територията на Република България, по искане на издаващата държава съдът може преди получаването на съдебния акт и удостоверение или преди да вземе решение относно признаването и изпълнението да постанови задържане на осъденото лице или да наложи друга подходяща мярка по реда на НПК, с която да осигури оставането на осъденото лице на територията на страната до вземането на решение относно признаването на акта и изпълнението на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода. Определението, с което се взема мярката, подлежи на обжалване и протест по реда на НПК, като не се допуска удължаване на срока на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода вследствие на задържането.

Окръжният съд по местоживеене на осъденото лице, респ. Софийски градски съд, незабавно след получаване на съдебния акт заедно с удостоверението образува производство по признаване. В 14-дневен срок следва да се насрочи открито съдебно заседание за разглеждане на делото⁷. Съдът разглежда делото еднолично, задължител-

⁷ В Решение № 50190 от 14.02.2023 г. по н. д. № 682 / 2022 г. на ВКС, 1-во нак. отделение е прието, че този срок е инструктивен.

но участва прокурор и при призоваване на осъденото лице. С цел гарантиране на правото му на защита, законодателят е установил, че когато лицето няма защитник, задължително му се назначава такъв, назначава се и преводач, ако лицето не владее български език. Участието на защитник е задължително, респ. ако такъв не бъде назначен, ще е допуснато съществено процесуално нарушение, което считам, че ще е основание да се отмени актът, постановен в производството. Участието на осъденото лице, не е задължително. Това следва от разпоредбата на чл. 12, ал. 6 ЗПИИСАННЛСМВЛС, която регламентира, че неявяването на лицето, когато е редовно призовано, не е пречка за разглеждане на делото. След проверка на явилите се лица, а неявилите се по какви причини, дава ход на делото, респ. отлага делото за друга дата. След даване ход на делото съдът обсъжда налице ли са условията за: признаване и изпълнение; за отлагане на признаването; за отказ от признаване и изпълнение и частично признаване и изпълнение, като задължително изслушват прокурора, лицето и неговия защитник. Съдът на основание чл. 14 ЗПИИСАННЛСМВЛС ще отложи признаването на съдебния акт, когато удостоверението е непълно, явно не съответства на съдебния акт или не е преведено на български език. В този случай може да изисква от компетентния орган на издаващата държава да отстрани нередовностите в 14-дневен срок, като делото се отлага до изтичането на този срок.

Актът, с който приключва съдебното производство, е решение, което се постановява незабавно. С решението съдът може: а) *да признае съдебният акт*, като в решението посочва номера и датата на приетата за изпълнение присъда, делото, по което е постановена, съответните разпоредби на Наказателния кодекс (НК), предвиждащи отговорност за извършеното престъпление, срока на наложеното от съда на издаващата държава наказание лишаване от свобода или мярка, включваща лишаване от свобода и първоначалния режим на изтърпяване на наказанието. С решението съдът приспада изцяло срока на изтърпяната част от наказанието и временното задържане от общия срок на наложеното наказание лишаване от свобода; б) *частично да допусна признаване на съдебния акт*, ЗПИИСАННЛСМВЛС допуска тази възможност. В чл. 16 от него е установено, че въпреки наличието на основание за отказ, съдът може след провеждане на консултация с компетентния орган на издаващата държава да признае частично съдебния акт, като признатата част подлежи на изпълнение, частичното признаване и изпълнение обаче не може да доведе до удължаване на срока на наказанието; в) *да откаже да признае или изпълни акта и да прекрати производството*, когато не са налице условията за признаване и изпълнение на съдебния акт.

Решението на съда не е окончателно и подлежи на обжалване или протест пред съответния апелативен съд в 14-дневен срок от обявяването му. Жалбата и протестът се разглеждат в 5-дневен срок от постъпването им в апелативния съд. Кръгът на субектите, които имат право да обжалват, са осъденото лице или неговият защитник, прокурорът има право на протест. Съдът обявява решението си в открито съдебно заседание с участие на страните. Прави впечатление, че разпоредбата на чл. 12, ал. 11 ЗПИИСАННЛСМВЛС относно редът за разглеждане на жалбата и протестът в апелативния съд препраща към ал. 1-7 на същия член, т.е. редът е същият, какъвто е и пред първоинстанционния съд. От което следва, апелативният съд разглежда жалбата и протеста еднолично, доколкото друго не е установено в ал. 11. Намирам, че законодателят следва да преосмисли този ред. В практиката вече е налице различно тълкуване и прилагане на тези разпоредби, например Апелативен съд – Пловдив по в. ч. н. д. № 380 / 2022 г. се е произнесъл еднолично, а Апелативен съд – Варна по в. ч. н. д. № 306 / 2022 г. е заседавал в състав от председатели и членове. Намирам, че разглеждането на жалбата и протеста в апелативния съд следва да се извърши в състав от

трима съдии. Само така ще се гарантира правото на защита и осъденото лице в пълен обем. Освен това във всички други специални закони регламентиращи реда за признаване и изпълнение актове по наказателни дела на държави членки на ЕС, апелативният съд се произнася в състав от трима съди⁸. Още повече с разглежданата процедура става въпрос за съдебни актове, с които е наложено наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода.

След влизане на решението в сила първоинстанционния съд уведомява компетентния орган на издаващата държава за него, включително за мотивите за отказ или за приспособяването на наказанието⁹.

Разпоредбата на чл. 17, ал. 1 ЗПИИСАННЛСМВЛС установява, че окончателното решение за признаване на съдебния акт се постановява в срок от 90 дни от получаването на съдебния акт и удостоверението. Този срок обаче, не е преклузивен. Ал. 2 на същия член допуска при изключителни обстоятелства, когато няма възможност десетдесетдневния срок да бъде спазен, съдът информира незабавно компетентния орган на издаващата държава, като посочва причините за забавянето, както и срока, необходим за вземането на окончателно решение. Обстоятелството, че срокът може да бъде удължи, води да извода, че същият е инструктивен, дисциплиниращ срок.

3. Изпълнение на наказанието, следва производството по признаване и изпълнение на съдебните актове, с които е наложено наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, постановени в друга държава членка на ЕС. Съдът след признаване на съдебния акт незабавно изпраща заверено копие от решението на съответната прокуратура за предприемане на необходимите действия за изпълнение на наказанието по реда на българското законодателство или за реализиране на трансфера по чл. 26 ЗПИИСАННЛСМВЛС. Съдът изпраща заверен препис от влязлото в сила решение за признаване и изпълнение на Върховната касационна прокуратура (ВКП) и на Министерството на правосъдието (МП)¹⁰.

Изпълнението на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода може да бъде прекратено. До прекратяване се стига, когато съдът, признал съдебния акт, бъде уведомен от компетентния орган на издаващата държава

⁸ Закон за екстрадицията и европейската заповед за арест обн. ДВ, бр.46 от 03.06. 2005г., последно изм. и доп. ДВ, бр.67 от 04.08.2023г. в сила от 04.07.2005г.; Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробация с оглед упражняване на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции обн. ДВ, бр. 25 от 27.03.2012 г., в сила от 28.04.2012г.

⁹ Приспособяване на наложеното наказание е налице когато съгласно българското законодателство максималният срок на наказанието за извършеното престъпление е по-малък от наложеното в издаващата държава наказание, в този случай съдът го намалява до този срок. Съдът може да приспособи наложеното в издаващата държава наказание и когато то не съответства по вид на наказанията, предвидени за същото деяние в българското законодателство. В този случай то трябва да съответства във възможно най-голяма степен на наказанието, наложено в издаващата държава. Наказанието не може да бъде заменено с глоба. Приспособеното наказание не може да бъде по-тежко по вид или срок от наложеното в издаващата държава (чл. 13 ЗПИИСАННЛСМВЛС). Виж Решение № 111 от 03.07.2023 г. по ч. н. д. № 131 / 2023 г. на Окръжен съд - Сливен

¹⁰ При определяне на срока на наказанието лишаване от свобода съдът зачита и приспада от него работните дни, положени на територията на издаващата държава, но само ако такова приспадане е предвидено в законодателството на издаващата държава и не е посочено в удостоверението по чл. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС (чл.18 ЗПИИСАННЛСМВЛС), виж. Определение № 109 от 27.04.2023 г. по ч. н. д. № 220 / 2022 г. на Окръжен съд – Перник.

за съдебно решение или за друг акт, по силата на който наказанието или мярката не подлежи на изпълнение, както и при оттегляне на удостоверението по чл. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС от издаващата държава¹¹. По прекратяване на изпълнението съдът се произнася еднолично с определение в съдебно заседание с участието на прокурор и с призоваване на осъденото лице. Определението е окончателно (чл. 19 ЗПИИСАННЛСМВЛС). Изпълнението на наказанието се прекратява и при постановяване на амнистия по реда на чл. 460, ал. 1 и 3 от НПК или помилване в Република България.

§ 4. Изпращане на съдебни актове за признаване и изпълнение в друга държава членка

1. *Условията за изпращане* на съдебни актове за признаване и изпълнение в друга държава членка са установени в чл. 21 ЗПИИСАННЛСМВЛС. На първо място *осъденото лице да се намира на територията на Република България или на територията на изпълняващата държава* и на второ място *да е дало съгласието си*, когато такова се изисква при условията на чл. 22 ЗПИИСАННЛСМВЛС. Съдът, постановил като първа инстанция съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода, има възможност да прецени до коя държава членка ще ги изпрати с искане за признаване и изпълнение ведно с удостоверението чл. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС. Това може да бъде: 1. държавата, чийто гражданин е лицето и в която то има местоживееене; 2. държавата, чийто гражданин е лицето и в която то ще бъде депортирано, въпреки че няма местоживееене в нея, след като бъде освободено от изпълнение на наказанието въз основа на заповед за експулсиране или депортиране, съдържаща се в съдебен или в административен акт, или на друга мярка, наложена в резултат на постановената присъда; 3. държава, различна от посочените в т. 1 и 2, чийто компетентен орган е дал съгласие съдебният акт и удостоверението по чл. 3 да му бъдат изпратени.

Решението на съда до коя държава членка ще изпрати искане за признаване и изпълнение зависи от това къде изпълнението на наказанието ще подобри възможностите за ресоциализация на лицето. Поради което нашия съд разполага с възможност да се консултира с компетентния орган на изпълняващата държава.

2. Съдът изпраща съдебния акт заедно с удостоверението до компетентния орган на изпълняващата държава, придружени от *писменото съгласие на осъденото лице*. Съгласие не се изисква, когато съдебният акт се изпраща на държавата членка:

1. чийто гражданин е лицето и в която то има местоживееене;

2. в която лицето ще бъде депортирано, след като бъде освободено от изпълнение на наказанието въз основа на заповед за експулсиране или депортиране, съдържаща се в присъдата или в акт на съдебен или административен орган, или на друга мярка, наложена в резултат на постановената присъда;

3. в която лицето е избягало или се е върнало поради наличие на висящо наказателно производство или влязла в сила присъда срещу него в Република България.

Когато не се изисква писменото съгласие на осъденото лице и то се намира на територията на Република България, съдът в открито заседание му предоставя възможност писмено или устно да *изрази своето становище*. Като вземе предвид възрастта, физическото или психическото състояние на лицето, съдът по своя преценка може да

¹¹ Виж. Определение № 261967 от 12.08.2021 г. по ч. н. д. № 723 / 2021 г. на НО 27 състав на Софийски градски съд.

предостави тази възможност на неговия законен представител. Когато лицето изрази своето становище устно, съдът изпраща на изпълняващата държава писмен запис на становището (чл. 22, ал. 3 ЗПИИСАННЛСМВЛС). Становището се взема предвид, когато се решава дали да се изпрати съдебният акт заедно с удостоверение. Освен това в съдебното заседание съдът разяснява на лицето правото му да даде съгласие за трансфер в изпълняващата държава и последиците от упражняването на това право.

Съдът е длъжен да информира лицето на разбираем за него език за изпращането на съдебния акт заедно с удостоверение, като използва формуляра за уведомление. Когато лицето се намира на територията на изпълняващата държава, формулярът се предава на компетентния орган на тази държава с цел те да го уведомят (чл. 22 ЗПИИСАННЛСМВЛС).

3. *Изпращане на съдебния акт* е уредено в чл. 23 ЗПИИСАННЛСМВЛС. Съдът може било служебно, било по искане на прокурора или на осъденото лице да изпрати съдебния акт или заверен препис от него заедно с удостоверението директно на компетентния орган на изпълняващата държава. Актът може да бъде изпратен и по искане на изпълняващата държава. Съдебният акт се изпраща на компетентния орган на изпълняващата държава по поща, електронна поща, факс или по друг начин, позволяващ писмен запис и удостоверяване на автентичността. Когато съдът не разполага с информация за компетентния орган в изпълняващата държава, той отправя запитване, включително чрез звената за контакт на Европейската съдебна мрежа.

Съдът разглежда делото в 14-дневен срок в открито съдебно заседание с участието на прокурор. Ако лицето се намира в място за лишаване от свобода под юрисдикцията на Република България или има известен адрес в страната, или той е направил искането, в което е посочило адрес за призоваване, се призовава за съдебното заседание, с това му се предоставя възможността писмено или устно да изрази своето становище, като при необходимост му се назначава преводач. Съдът се произнася с определение, което се обявява в съдебното заседание. Определението подлежи на обжалване или протест пред съответния въззивен съд в 5-дневен срок от обявяването или съобщаването му. Съдът разглежда жалбата или протеста в открито заседание с участието на страните. Решението на въззивния съд се постановява в 7-дневен срок и е окончателно. Заверен препис от влязлото в сила определение се изпраща на ВКС и на МП.

Съдът разполага с правомощие да оттегля удостоверението по чл. 3 в хипотезите на чл. 25 ЗПИИСАННЛСМВЛС.

§ 5. Трансфер на осъдени лица между държави членки. Транзит

1. Със ЗПИИСАННЛСМВЛС се установи редът при *трансфер на осъдени лица* и признаване и изпълнение на присъди на чуждестранен съд между държави членки на ЕС, поради което разпоредбите на чл. 453 до чл. 470а НПК не следва да се прилагат.

При трансфер на осъденото лице, ако то се намира на територията на Република България, предаването му на изпълняващата държава се осъществява на дата, уговорена между ВКП и компетентния орган на изпълняващата държава, чрез дирекция „Международно оперативно сътрудничество“ на МВР. Предаването на лицето се извършва в изпълнение на постановление на ВКП, като органите на Министерството на правосъдието осигуряват охраната и конвоирането му. Срокът за предаването е не по-късно от 30 дни след като изпълняващата държава е взела окончателно решение за признаване и изпълнение на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода. В случаите, когато предаването на лицето в рамките на 30

дни е възпрепятствано от непредвидени обстоятелства, компетентните органи на двете държави незабавно установяват контакт. Предаването се осъществява веднага след отпадане на тези обстоятелства. ВКП чрез дирекция „Международно оперативно сътрудничество“ на МВР, незабавно уведомява компетентния орган на изпълняващата държава и двата органа уговарят нова дата, на която да се осъществи предаването. В този случай предаването се извършва в срок 10 дни от датата на уговарянето. Редът за трансфер е идентичен и в случаите, когато Република България е изпълняваща държава (чл. 26 ЗПИИСАННЛСМВЛС).

ЗПИИСАННЛСМВЛС допуска, когато е издадена Европейска заповед за арест за изпълнение на наказание лишаване от свобода или на мярка, включваща задържане, и издирваното лице пребивава или се намира на територията на Република България, или е български гражданин, компетентният съд може да реши да изпълни наказанието или мярката съгласно българското законодателство. Решението следва да бъде взето не по-късно от 30 дни от получаване на искането по реда на Закона за екстрадицията и Европейската заповед за арест. Български гражданин или лице, пребиваващо на територията на Република България, предадено на друга държава членка на основание на Европейска заповед за арест за провеждане на наказателно производство след предоставени гаранции за връщане, се връща по реда на ЗПИИСАННЛСМВЛС.

Със ЗПИИСАННЛСМВЛС на практика класическата процедура по трансфер на осъдено лице придобива самостоятелна и облекчена форма в отношенията с държавите членки на ЕС. Интерес представлява въпросът дали актовете на съда в производството по ЗПИИСАННЛСМВЛ, с които се решава изпълнение на присъдата при трансфер на осъдени лица, подлежат на проверка по реда на възобновяването. По този въпрос ВКС с Решение № 60122 от 01.07.2021 г. по н. д. № 346 / 2021 г., 3-то нак. отделение прие, че: „сред подлежащите на проверка по реда на възобновяването актове по силата на препращането на чл. 419 към чл. 341, ал. 1 от НПК, са тези, постановени по чл. 457, ал. 2 от НПК, т.е. съдебни решения, с които се решават въпроси във връзка с изпълнение на присъдата при трансфер на осъдени лица. Разпоредбата на чл. 419 от НПК, изброяваща изчерпателно съдебните актове, подлежащи на проверка по реда на глава Тридесет и трета от НПК очевидно не включва изрично постановените по реда на чл. 12 от ЗПИИСАННЛСМВЛС. Произнасянето на съда обаче, независимо дали в производство по трансфер на осъдено лице по реда на НПК или в такова по специалния закон, макар да не касае въпроси за съставомерността на действието и за неговата наказуемост, обхваща преценка на обстоятелства, пряко влияещи върху правната сфера на осъдения. Такива са възможността за адаптиране на наказанието, първоначалния режим на изтърпяване и приспадане на задържане и изтърпяна част от наказанието. Ако при съдебното произнасяне по тези въпроси са допуснати съществени нарушения, не следва да се отрече възможността за осъществяване на контрол от върховната съдебна инстанция, за да не се изпълняват незаконосъобразни съдебни актове, макар и влезли в сила... След като въпросите, които се решават със съдебния акт в производство по трансфер на осъдено лице по НПК и в това по специалния ЗПИИСАННЛСМВЛС, са едни и същи, не може да бъде защитен извод, че решенията по чл. 12 от цитирания закон не могат да бъдат предмет на искане за възобновяване. Решаването на същите въпроси, но в друго производство по НПК е включено в предметния обхват на извънредния способ на възобновяване на наказателни дела. Логиката на изложените съждения води до извод за това, че след като въпросите, които са предмет на произнасяне в съдебното решение, са едни и същи, не следва единият съдебен акт да бъде изключен от кръга на актовете, подлежащи на възобновяване по реда на глава Тридесет и трета на НПК само поради това, че макар

решавайки същите въпроси, е постановен по друг ред – по този на специалния закон. До такъв извод ВКС е стигнал и в Решение № 60170 от 01.11.2021 г. по н. д. № 239 / 2021 г., 3-то нак. отделение – „при положение, че процедурата по чл. 457 от НПК и тази по чл. 12, ал. 8 от ЗПИИСАННЛСМВЛС имат един и същ предмет и изискват обсъждането на идентични въпроси не би могло да се откаже приложимостта на извънредния способ по глава тридесет и трета от НПК към актовете по ЗПИИСАННЛСМВЛС единствено по съображения, че те са постановени по специалния ред – подобен извод би поставил в по-неблагоприятно положение лицата, осъдени от държави членки, защото би ги лишил от един от възможните процесуални способности за защита“.

2. В чл. 30 ЗПИИСАННЛСМВЛС и регламентиран *транзита*. Министърът на правосъдието или оправомощено от него длъжностно лице приемат молбите за транзит и придружаващите ги документи по начин, който удостоверява писменото им предаване, и незабавно ги изпраща на ВКП. ВКП разрешава с постановление транзита през територията на Република България на осъдено лице, което подлежи на трансфер в изпълняващата държава, при условие че е предоставена информация, посочена в ал. 2 на чл. 30 ЗПИИСАННЛСМВЛС. ВКП се произнася с постановление по молбата незабавно, но не по-късно от 7 дни от деня на нейното получаване. С постановлението се определят срокът и мястото за задържане на осъденото лице. ВКП уведомява държавата членка, поискала транзита, и МП за своето решение по начин, който може да удостовери предаването му писмено. Осъдено лице, спрямо което е допуснато транзитно преминаване през територията на Република България, не може да бъде задържано на друго основание и за срок, по-дълъг от необходимия за целите на транзита през територията на Република България. В случай че лицето следва да бъде задържано на територията на Република България на основание, различно от искането за транзит, ВКП уведомява незабавно държавата членка, отправила искането за транзит. Не се изисква молба за транзит в случай на въздушен превоз без предвиден престой. Този ред се прилага съответно и в случаите, когато Република България е издаваща държава и възникне необходимост от транзитно преминаване през територията на друга държава членка.

§ 6. Заключение

С приемането на ЗПИИСАННЛСМВЛС (обн., ДВ, бр.45 от 07.06.2019г., изм. ДВ, бр.56 от 19.07.2022г., в сила от 01.01.2020г.) се утвърди принципът на взаимно признаване на съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода между държавите членки на ЕС. С него се разшири съществуващият инструмент за правна взаимопомощ. Въпреки това обаче следва да си дадем сметка, че ефективността при признаване и изпълнение на решенията до голяма степен зависи и от това как и доколко другите държави членки ЕС са транспонирали Рамково решение 2008/909/ПВР, в резултат на които бе приет от Народното събрание ЗПИИСАННЛСМВЛС. Единствено съществуването на единен механизъм за взаимно признаване ще позволи на една държава членка да признава и изпълнява решенията, издадени от друга държава членка, без междинни формалности. Такъв механизъм ще обхване взаимното признаване на всички видове решения, издадени в рамките на наказателните производства. Това може да се постигне с приемането на Регламент на Европейския парламент и на Съвета, с който пряко да се приложат правните инструменти, да се разшири приложното поле на съществуващите, да се въведат ясни крайни срокове, което ще гарантира, че решенията се признават и изпълняват в рамките на Съюза без забавяне.